

## SUUNVUORO



uomen kielitieteellinen yhdistys on jo monena vuonna käynnistänyt syyskauden komeasti järjestämällä kansainvälisen symposiumin jostain ajankohtaisesta tutkimusteemasta. Tällä kertaa Helsinkiin kokoontui neljäksi päiväksi iso joukko uhanalaisten kielten tutkijoita eri puolilta maailmaa.

Esillä olivat varsinkin Pohjois-Aasian — muiden muassa monet uralilaiset — kielet, mutta puhuttiin myös Itä- ja Länsi-Aasian, Australian, Euroopan ja Amerikan kielistä. Vain afrikkalais kielet jäivät huomiotta. Ehkä niitä käsiteltiin syyskuun alkupuolella Marokossa pidetyssä kongressissa, jonka teemana oli uhanalaisten kielten ja median välinen suhde.

Helsingissä näkökulma oli lingvistinen. Pohdittiin esimerkiksi sitä, millaisia muutoksia uhanalaisuus kieleen aiheuttaa. Voiko ne erottaa muista kielellisistä muutoksista? Voidaanko kielen kuoleman tai elämän mahdollisuudet ennustaa sen rakenteessa tapahtuvien muutosten perusteella? Merkitseekö tuhoutumisprosessi aina kielen köyhtymistä, yksinkertaistumista tai vähittäistä sekoittumista muihin kieliin? Mikä säilyy parhaiten: yleinen ja säännönmukainen piirre vai harvinainen ja epäsäännöllinen?

Selväksi kävi, etteivät vastaukset ole yksinkertaisia. Empiirisen tutkimuksen myötä niitä silti vähitellen saadaan — elleivät sitten tutkimuskohteet ehdi hävitä ennen kuin aineistoa on tallennettu tarpeeksi. Dokumentointi olikin kokouksen keskeisiä teemoja. Sitä esitteli muiden muassa hanke nimeltä *Dokumentation bedrohter Sprachen* (<http://www.mpi.nl/DOBES>), joka on alkanut tehdä kenttätöitä kaikilla mantereilla. Päämääränä on luoda työlle sopiva tekniikka, yhdistää aineistot sähköiseksi arkistoksi ja kehittää ohjelmistot niiden käsittelyyn. Parhaassa tapauksessa aineistot saadaan verkkoon kaikkien tutkijoiden ulottuville.

Asetelman voi nähdä kynniseksi. Aineistoja kerätään huipputekniikan keinoin kuolevien kielten viimeisiltä puhujilta, joilta vastaavat välineet puuttuvat. Joku on kärjistänyt niin, että kohta jokaisessa Siperian kylässä istuu amerikkalainen antropologi tallentamassa kielten, kulttuurien ja luonnon tuhoutumista.

Esiin tuli kuitenkin myös toinen näkökulma. Itsestään selvänä eettisenä lähtökohtana pidettiin sitä, että tutkijat neuvottelevat ennen dokumentointia kaikesta uhanalaisen kieliyhteisön kanssa ja mukautuvat sen arvoihin ja päätöksiin. Työn tulokset palautetaan kieliyhteisön käyttöön, vähintään niin että se saa aina kopiot kerätystä aineistosta. Kielentutkijat ovat perustaneet uhanalaisten kielten tukijärjestön *Foundation for Endangered Languages*, joka pyrkii saamaan mahdollisimman paljon talteen häviävistä kielistä mutta myös tukemaan niiden asemaa ja kasvattamaan tietoisuutta uhanalaisuuden kysymyksistä.

Kielten uhanalaisuus on mutkikas yhteiskunnallinen kysymys. On arveltu, että esimerkiksi uuden tien rakentaminen voi lopullisesti tuhota syrjässä eläneen yhteisön kielen. Mutta yhtä hyvin se voisi myös pitää kylän elossa, nostaa sen työllisyyttä, kulttuurista profiilia ja kielellistä itsetuntoa. Myös televisiota on pidetty vähemmistökielten uhkana. Kuitenkin saamenkieliset uutiset valtakunnan verkossa tukisivat alkuperäiskieltemme statusta ja toisivat ne luonnolliseksi osaksi pääväestön tietoisuutta. Lupauksestaan huolimatta Suomi on ainoana pohjoismaana juuri vetäytynyt tällaisesta hankkeesta. Olisiko kielen-  
tutkijoilla tähän mitään sanottavaa?

LEA LAITINEN